

Da se raščiste ova i ovakva pitanja o utjecaju različitih pisaca na pojedine Križanićeve nazore, za to će biti potreban još čitav niz monografija iz pera ljudi različitih struka, kako i Dacjuk u uvodu ističe, ali je jedan od najvažnijih preduvjeta za takvo izučavanje kritično izdanje svih Križanićevih spisa, jer i za samu »Politiku« još i danas vrijedi ono, što je rekao Jagić prije trideset i dvije godine: »Naše je dakle poznavanje Križanićeva glavnog djela, njegove Politike, na žalost, da me rekнем sramotu, još uvijek vrlo nepotpuno«. Naprotiv je zaključivanje na temelju jednostrano odabranih i protumačenih citata iz pojedinih djela i vremenskih odsjeka, na kakvo nailazimo kod Dacjuka, kadro još više zamutiti Križanićevu sliku.

Mihovil Kombol

DR. ZLATKO HERKOV, STATUT GRADA RIJEKE IZ G. 1530

Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1948, str. 609 malog oktava.

Autor je svoju radnju razdjelio u tri osnovna dijela: 1. Uvod (str. 7—118), 2. hrvatski prijevod statuta (119—320) i 3. izvorni latinski tekst statuta (323—555). Dalje slijedi abecedno kazalo (537—588) prema latinskim natuknicama iz izvornog teksta i Tumač manje poznatih riječi (589—594), a na kraju Sadržaj (str. 595—609). U Dodatku se nalaze reprodukcije fotografija: uvodnog dekreta, prve strane statuta kao i jedne »kopije autentike« iz hrvatski pisanog zapisnika riječkog suda, i na kraju dvije slike grada Rijeke, jedna iz kraja XVII. v. (po Valvasoru), a druga iz polovice istog vijeka. Statut je gradu Rijeci dao s uvodnim dekretom od 29. srpnja 1530 kralj Ferdinand. Njegov su original za vrijeme okupacije odnijeli Talijani, tako da on autoru kod spremanja tog izdanja nije stajao na raspoloženju. Zato se je on poslužio njegovim prijepisom, koji se čuva u Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu (pod signaturom R. 3503), a za koji kaže, da »se može nazvati dobrim«. Ipak je tekst prijepisa nadopunjavao prema tekstu, što ga je prema originalnom primjerku izdao Silvino Gigante u Monumenta di storia Fiumana I, 1910, na Rijeci. Autor bi bio dobro uradio, da je u napomenama pod svojim tekstom označio, gdje je odstupio od svog osnovnog predloška, jer čitalac ne može da vidi razlike, koje postoje između Giganteova teksta prema originalu i autorova teksta prema prijepisu u Sveučilišnoj biblioteci. Iako vjerujemo, da nema razlike u bitnim stvarima, bilo bi ipak korisno da, radi kritičnosti, imamo pred očima oba teksta.

U reprodukciji latinskog teksta statuta najviše bi se moglo prigovoriti proizvoljnoj i nedosljednoj interpunkciji, kojom je autor ispresijecao sam tekst, a koja više muti, negoli što rasvjetljuje sam smisao. Kao primjer navodimo, kako je interpunkcija provedena u uvodnom dekretu Ferdinanda na str. 323—325. Tako su na mnogo mjesta stavljeni sasvim suvišno zarezi, što smeta glatkom čitanju teksta. Još više smetaju točke, koje raskidaju vezu među rečenicama, što su po smislu povezane. Tako je na str. 325 redak 20 odozgo stavljena neopravdano točka pred »et e diverso«, tako je učinjena posebna rečenica, koja u retku 23 svršava sa »necessum est«, iako se taj »necessum est« odnosi i na prethodnu rečenicu, koja je od njega zavisna; a budući da tako odvojena rečenica nema smisla, bio je autor prisiljen da stavi u hrvatskom prijevodu točkice, kao da je latinski tekst nerazumljiv. Ipak, tekst je bez te točke dobro razumljiv i u prijevodu glasi: »A mi treba da pomazemo, da se općinska zajednica održi i sačuva u časnom i doličnom stanju, pravednosti i u uslovima odličnih običaja, a naprotiv da se zločinstva i zla i gore opačine, kako po pravu treba, kazne«. Sličnih slučajeva pogrešne i suvišne interpunkcije nalazimo i u daljem

tekstu na mnogo mjesta. Što je rečeno o interpunkciji, vrijedi i za upotrebu velikih i malih slova u latinskom tekstu; autor piše velikim slovima riječi i pojmove i kad je to neumjesno, ne držeći se kod toga ni samog predloška.

Hrvatski je prijevod uglavnom dobar. Tu i tamo izostala je prijevodu koja rečenica: tako, primjerice, na str. 328 r. 4 odozgo rečenica, koja počinje sa »Item quod...«. Gdje-gdje se mogao i po koji termin bolje prevesti. Tako je na str. 326 r. 3 odozdo »sententias per eos latas non retractabit« prevedeno: »osude od njih izrečene ne će dokidati«, dok bi bilo bolje: »osude od njih izrečene ne će preinačavati«. Na str. 326 r. 8 odozgo: »capitaneus ad regimen terrae Fluminis intrare debeat ad ejus officium« prevedeno je: »kapetan ima doći na područje grada Rijeke radi vršenja svoje službe«, dok intrare ovdje ne znači dolazak kapetana na Rijeku, već nastup njegove službe u svrhu vladanja. Isto tako malo dalje na istoj strani redak 11 »introitus« ne znači dolazak kapetana, već nastup njegove službe. Na str. 329 r. 9 odozgo prevedeno je: »absque acceptione vel exceptione personarum« sa: »bez razlike izuzimanja osoba«, dok se je htjelo reći: »bez prijazni ili neprijazni prema pojedinim osobama«. Na str. 329 r. 7 odozgo prevodi »reformationes« sa »reforme«, a bolje bi bilo »reformacije«, jer prema statutima reformacije imaju određeni značenje negoli reforme. »Tenuta« na str. 335 r. 18 odozgo nije dobro prevedeno sa »zatvaranje«, jer »tenuta« dolazi u izvorima u značenju »posjed«, t. j. držanje neke stvari, a tako je beziznimno i u samom statutu. »Pro denegato pignore« na str. 337 r. 21 odozgo prevedeno je riječima »za utajeni zalog« mjesto »za uskraćeni zalog«. Na str. 338 r. 6: »Et teneantur omnes qui pignus vetaverint vel dare recusaverint« prevedeno je pogrešno sa: »I svi oni, koji spriječe ovrhu ili ju uskrate, imaju se prijaviti kaznenom sudu«, umjesto: »A svi, koji bi odbili ili uskratili da dadu zalog, imaju biti tuženi«, o čemu je riječ na str. 408, kad se govori o zalogu prilikom ovrhe. Naslov čl. 15. knj. I: »De datio tragetti fluminis vendendo ad incantum« preveden je riječima: »O dražbovanju skelarine grada Rijeke«, dok se ovdje misli na skelu preko Rječine. Naslov čl. 17 knj. I: »De datio squari vendendo ad incantum in litore maris« preveden je: »O dražbovanju daće od brodogradilišta na morskoj obali«, dok se iz samog sadržaja tog člana razabire, da se ovdje ne radi o »brodogradilištu«, već o mjestu s napravama, gdje se brodovi izvlače na kopno i spuštaju u more. Na str. 364 r. 18 odozgo preveden je tekst: »...secundum veritatem probatam testibus vel instrumentis vel scripturis authenticis manu propria debitoris scriptis« ovako: »prema istinitosti, dokazanoj ispravama, spisima izvorno pisanim rukom dužnika«, umjesto: »prema istinitosti dokazanoj svjedocima ili instrumentima (t. j. notarskim) ili autentičnim ispravama napisanim vlastitom rukom dužnika«. Na str. 366 r. 8 odozgo prevedeno je: »sit irritum et nullum« sa »neka je krivo i ništavo« umjesto: »neka je navaljalo i ništavno«. U za nas važnom čl. 50, knj. II, na str. 402 r. 3 odozgo prevedeno je: »tunc iudicio sortis dirimatur« sa »da odluči sud ždrijebom« umjesto točnije: »neka se riješi odlukom ždrijeba«. U istom je članu na str. 402 r. 7 odozgo prevedeno: »Et hoc statutum locum habeat... tam in laicis saecularibus, quam in clericis et religiosis personis, cum istud ius recuperandi iure propinquitatis vel vicinitatis non sit contra canones et quia etiam clerici subsunt principi quoad bona temporalia ipsorum; ideo volumus ligari hac praesenti lege, ut servetur aequalitas in hoc jure congrui« ovako: »I ovaj se propis ima primjenjivati... jednako obzirom na svjetovnjake, kao i obzirom na svećenike i posvećene osobe, ukoliko ne bi pravo prekupa po pravu rodbine i susjedstva bilo protivno propisima crkvenog prava, i pošto su i klerici obzirom na svoja svjetovna dobra podložni vladaru, hoćemo to utvrditi ovim zakonom, da se sačuva jednakost u pogledu toga prava«, što se znatno udaljuje od praveg smisla u tekstu, koji u prijevodu glasi: »A ova se odredba ima primjenjivati jednako na lajike svjetovnjake, kao i na klerike (svećenike) i redovnike, budući da ovo pravo prekupa nije u suprotnosti s kanonima, i jer su i klerici, ukoliko se tiče njihovih svjetovnih dobara, podložni vladaru, pa zato hoćemo ovim zakonom utvrditi, da bi se u tom sačuvala jednakost po pravu (t. j. načelu) pravičnosti«. U istom je članu na str. 403 r. 2 odozgo prevedeno:

»...nec ipse cedens teneatur de evictione talis possessionis« sa: »i sam predavač ne može se pozvati na odgovornost radi pravnih nedostataka«, pa je tako sasvim određena misao statuta u prijevodu nejasno izrečena. Tom se je odredbom htjelo izreći, da je cedent (t. j. osoba, koja je stekla stvar mimoišavši prvokupca) dužan ustupiti prvokupcu sva stečena prava, ali da mu nije dužan jamčiti za evikciju, t. j. ako neko treći ostvaruje svoje preče pravo na stvar, o kojoj se in concreto radi.

Sličnih omašaka ima u prijevodu više, ali i te zamjerke u pojedinostima ipak ne umanjuju opću vrijednost autorova prijevoda. Znamo, da se baš kod prijevoda te vrste ne radi jedino o točnom prevodenju samih riječi i rečenica prema njihovu smislu, već da se u stvari radi o nekoj vrsti komentara, što ga prevodilac, htio ili ne htio, mora dati — pa u tome i leže teškoće, a i koristi takvog posla. Mogli bismo, dakle, općenito reći, da nam je autor u reprodukciji latinskog teksta riječkog statuta od g. 1530 i u svom hrvatskom prijevodu tog teksta dao dobru podlogu za proučavanje toga pravnog spomenika, ali da je potrebno stalno uzajamno upoređivanje latinskog teksta i hrvatskog prijevoda.

U Uvodu autor rješava pitanje, koje mjesto zauzima statut grada Rijeke iz g. 1530. U prvi bi se mah činilo, da se taj statut iz prve četvrtine XVI. v., što ga je »nakon zrelog vijećanja sa svojim savjetnicima« dao kralj Ferdinand gradu Rijeci, ne će mnogo obazirati na hrvatske pravne ustanove i na hrvatske tradicije grada Rijeke, i da će biti na neki način istrgnut iz one pravne i teritorijalne cjeline, u koju ulazi po prirodi svoga geografskog položaja i svoje historijske povezanosti. Ali je autoru u punoj mjeri pošlo za rukom, da takvo mišljenje obesnaži i dokaže, da su u tom statutu sačuvane pojedine ustanove starog hrvatskog prava, koje nalazimo i u Vinodolskom zakonu iz g. 1288, pa dalje u statutu otoka i grada Krka od g. 1388, u statutu grada Kastva od g. 1490, u statutu veprinačkom od g. 1507, u statutu tršatskom od g. 1640 i u statutu mošćeničkom od g. 1637, a donekle i u statutu grada Senja od g. 1388. »U red ovih statuta i zakona«, kaže autor na str. 46 Uvoda, »spada i Statut grada Rijeke od g. 1530., koji svoje pravne propise temelji u znatnom dijelu na starohrvatskom narodnom pravu, poput ostalih navedenih statuta i zakona, s kojima on čini harmoničnu cjelinu, povezujući općine i gradove Hrvatskog Primorja s općinama i gradovima kraškog područja Istre u jedinstveno hrvatsko pravno područje«.

Na daljim stranicama Uvoda autor je ovu važnu postavku u osnovnim crtama upoređivanjem i dokumentirao. On dokazuje svoju tezu u poglavlju I. Uvoda pod naslovom: Organizacija riječke općine, gdje najprije (str. 40) raspravlja o odnosu Rijeke prema samonikloj hrvatskoj općini i zatim dalje (str. 46), gdje pokazuje, da je statutom od g. 1530 zapravo potvrđeno hrvatsko uređenje grada Rijeke. On uspoređuje, da bi svoju tezu dokazao, elemente riječke gradske općine, kako dolaze do izražaja u statutu od g. 1530 s elementima općinske uprave, kako su oni izraženi u statutima gore navedenih općina toga pravnog područja, u koje on uklapa i Rijeku.

Dalje autor utvrđuje svoju tezu u poglavlju pod naslovom: Odnos riječkog statuta prema hrvatskim pravnim ustanovama (str. 75). Od ovih je svakako najznačajnija ona, koja je formulirana u čl. 30 knj. II pod naslovom: De venditionibus possessionum et quem ad modum propinquus vel vicinus possit recuperare, t. j. o pravu preče kupnje i pravu prekupa, što ih imaju rođaci i susjedi u slučaju, kad vlasnik namjerava svoju stvar prodati ili ju je već prodao.

Već su i pisci talijanskog porijekla, istražujući riječki statut, morali priznati, da velik dio tih propisa sadržava staro mjesno pravo riječko, a sada je dr. Herkov dokazao, da to staro mjesno riječko pravo ima hrvatski karakter i da je usko povezano s pravom ostalih susjednih hrvatskih i istarskih općina. Zasluga je autorova, što je skrenuo pažnju na tu činjenicu, na osnovi koje treba da gledamo na riječki statut od g. 1530 kao na izvor našeg prava, unatoč tome, što je sastavljen tek u XVI. v. od tuđe vlasti.

Marko Kostrenčić

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA II

1 9 4 9

BROJ 1-4

TISAK I NAKLADA NAKLADNI ZAVOD HRVATSKE / ZAGREB

R E D A K C I O N I O D B O R

V L A D I M I R B A B I Ć
M I R O S L A V B R A N T
G R G A G A M U L I N
M A R K O K O S T R E N Ć I Ć
J A R O S L A V Š I D A K

G L A V N I I O D G O V O R N I U R E D N I K

J A R O S L A V Š I D A K

I Z D A J E

POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE

Z A G R E B

Izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske

Za nakladnika Dr. *Edo Musić*

Naklada 3.500 primjeraka

26 štampanih araka

Tiskanje dovršeno 8. I. 1950

u tiskari Nakladnog zavoda Hrvatske

Zagreb, Frankopanska 26

45137